

מכתב לקרקע

הוועדה לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים - לא כשלה

בחוברת "קרקע" (אפריל 1999) נרפס מאמרו של מר אפרים שלאין, "השמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים בעקבות תיקון 43 לחוק התכנון והבנייה". רצוני להעלות מספר נקודות מוצא עקרוניות אשר מחבר המאמר לא התייחס אליהן, אך אילו עשה זאת, היתה משתנה לחלוטין התמונה המצטיירת במאמר.

הגישה המוצגת במאמר הנה חד צדדית מאחר שאין בה התייחסות לשינויים המהותיים בתכני התכנון שקרו בעשור האחרון. שינויים אלה אמנם לא בוטאו בחקיקה ראשית, אך הם שינו את המהות העניינית, את מקומה ואת תפקידה של הוועדה לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים. (וולקחש"פ)

סדרה של תכניות ארציות שלא היו כלל קיימות קודם, כמו תמ"א/31, תמ"א/22 וכן עדכון תוכניות המיתאר המחוזיות שהוסיפו הגדרות, מושגים ומגוון סוגים של שטחים פתוחים – מאפשרים היום לכל מוסדות התכנון התייחסות לשטחים פתוחים מתוך ראייה כוללת מגובשת ולא נקודתית אד-הוק.

בעבר, כשהתכנון הארצי התבסס בעיקר על התכניות לפריסת האוכלוסייה, ובהיעדר חשיבה כוללת, הגדרות, סיווג ומיון של השטחים הפתוחים, אכן תפסה הוועדה גם את מקום החשיבה התכנונית הכוללת (כפי שהדבר קיבל ביטוי בכג"צים "נאמן" "סביון" ועוד). עם הפעלתן של התכניות הארציות והמחוזיות – שטיפלו בנושאי השטחים הפתוחים – אכן חל פחות במעמדה של הוולקחש"פ כמי שמכריעה בלעדית בעניין.

העמדה המבוטאת במאמר, כי ראוי היה לקבוע בחקיקה שסמכות ההכרזה על שטחים כפתוחים תימסר לוועדה גם היא אינה מבוססת.

הקביעה של שטחים כפתוחים ניתנת להיעשות, וראוי שתיעשה עניינית, דווקא מההיבט התכנוני הכולל ומהשילוב המאזן בין אוכלוסייה וצרכיה מחד גיסא ודמות הארץ על נופיה וערכיה הטבעיים מאידך גיסא.

דווקא התכנון הארצי הכולל הוא שקבע בתמ"א/31 את כללי ההגנה על השטחים הפתוחים, ועל שמירתם הצטוו כל מוסדות התכנון כולל הוולק"ח. התוספת של "שטחים פתוחים" לשם הוועדה לשמירה על קרקע חקלאית מקורה בתמ"א/31, שלראשונה כללה מושג זה סטטוטורית.

יצוין כי בהוראות תמ"א/31 גם נקבע כי ניתן לשנות נושאים מסוימים ובזיקף כלשהו בסמכות מוסד תכנון שהרכבו הוא המתאים ביותר לעניין – הוועדה לנושאים תכנוניים עקרוניים. בוועדה זו, שלא כמו בוולקחש"פ, מיוצגים האינטרסים הציבוריים באופן הרבה יותר רחב.

הצגת נציג המשרד לאיכות הסביבה כנציג יחיד בוועדה המגן על השטחים הפתוחים מטעה. להלן התכניות והגופים הנוספים:

– השטחים הפתוחים שנקבעו בתמ"א/31 קיבלו הגנה ע"י תמ"א – התכנית שבמדרג הגבוה ביותר.

– יו"ר הוועדה לשמירה על קרקע חקלאית ועל שטחים פתוחים, והן מרכז הוועדה כנציגי שר הפנים הם הראשונים המחויבים בשמירה על הוראות התכניות הארציות.

– הקלה מהוראות תמ"א/31 מחייבת הזמנת נציגים של אירגון הגג לשמירה על איכות הסביבה ושל רשות הגנים הלאומיים לדיון בתכנית השינוי לשמיעת עמדתם.

– הקלה מהוראות בתמ"א/22 – תכנית מיתאר ארצית ליער וייעור (סה"כ 1,606 קמ"ר) – מחייבת היוועצות מוקדמת עם הקרן הקיימת לישראל.

לדעתי, שלושה מדדים יכולים היו להצביע על כישלון הוועדה לשמירה על שטחים פתוחים בתיפקודה, ואלה הם:

1. כמה פעמים ובאיזה היקף החליטה הוועדה לשנות ייעוד שטחים פתוחים לפיתוח בניגוד לתמ"אות ולתמ"מים שקבעו את השטחים כפתוחים.
2. כמה פעמים החליטה הוועדה בניגוד לעמדת נציגי שר הפנים.
3. כמה פעמים החליטה הוועדה בניגוד לעמדת נציג השר לאיכות הסביבה.

להלן תוצאות בדיקתנו לנושא זה:

בשנים 1996–1998 התקבלו החלטות לגבי 1256 תכניות.

מבדיקה של החלטות הוועדה התברר שבאופן עקרוני מתקיים דיון בוועדה רק לאחר שמתברר כי אין סתירה לתכנית מיתאר ארצית או מחוזית.

במהלך שלוש שנים אלה היו שתי תכניות שהוחלט בהן בניגוד לעמדת נציגי שר הפנים ואיכ"ס, ו-8 תכניות שהוחלט בהן בניגוד לעמדת נציג השר לאיכות הסביבה.

האם אלה נתונים שמהם ניתן להסיק כי הוועדה כשלה?

בכרכה,

דינה רצ'בסקי
מנהלת מינהל התכנון